

Με το χάραμα, 16 Ιουνίου του 451 μ.Χ., οι ρωμαϊκές λεγεώνες ξεχύθηκαν μπροστά. Ο «βασιλιάς των πτηνών» στρατηγός Αέτιος παραξενεύτηκε, καθώς καμιά αντίδραση δεν υπήρξε από το στρατόπεδο των Ούννων. Οι παραταγμένες τους άμαξες έμοιαζαν με κινητό τείχος. Ο Αττίλας έπρεπε να ήταν αφελής, αν νόμιζε ότι η πρόχειρη οχύρωσή του πίσω από τις άμαξες θα συγκρατούσε την ορμή των Ρωμαίων και των συμμάχων τους.

Οι λεγεωνάριοι πέρασαν το φράγμα με ορμή και στάθηκαν. Κανένας δεν υπήρχε εκεί να τους αντιμετωπίσει. Ο Αττίλας και οι εκατοντάδες χιλιάδες άνδρες του έπρεπε να είχαν φύγει αθόρυβα μέσα στη νύχτα. Η μεγάλη μάχη των Καταλαυνικών Πεδίων (στην πεδιάδα του ποταμού Μάρνη της σημερινής Γαλλίας) είχε τελειώσει! Οι Ούννοι κατηφόριζαν εναντίον της ίδιας της Ρώμης, όπου τους περίμενε ο «βασιλιάς των ζώων», πάπας Λέων. Οι Ρωμαίοι ξεκίνησαν αγώνα δρόμου.

Κοντόσωμοι, με κίτρινο δέρμα, τραβηγμένα μάτια και προεξέχοντα μήλα, με αντοχή και σκληρότητα που υπερνικούσε κάθε δοκιμασία, οι Χιονγκ Νου των Κινέζων, οι γνωστοί μας Ούννοι, διέσχισαν κάποια στιγμή την τρομερή έρημο Γκόμπι στα νότια της Μογγολίας, βορειοανατολικά του Θιβέτ, αντιμετωπίζοντας θερμοκρασίες που ανέβαιναν στους 40 βαθμούς την ημέρα για να πέσουν στους είκοσι κάτω από το μηδέν τη νύχτα. Γύρω στα 250 μ.Χ., έφτασαν στα βόρεια της Κίνας και εγκαταστάθηκαν έξω από το Σινικό Τείχος. Στα 311, ο Ούννος φύλαρχος, Λιέου Τσονγκ, πέρασε τον Κίτρινο ποταμό, αιχμαλώτισε τον αυτοκράτορα της Κίνας, αυτοαναγορεύτηκε αυτοκράτορας και ρήμαξε τις πλούσιες κινεζικές επαρχίες. Στα 318, πέθανε ανοίγοντας τον ασκό του Αιόλου: Τουρκικές, μογγολικές και θιβετιανές φυλές ξεχύθηκαν από τα βουνά, να καταλάβουν τα απορριμμένα εδάφη. Οι Ούννοι εκδιώχτηκαν.

Ξεχύθηκαν στα δυτικά και στα τέλη του Δ' αιώνα έφτασαν στη Συρία και τη Μ. Ασία. Χωρισμένοι σε μεγάλες ομάδες και με συνεχείς επιδρομές, πέρασαν στις αρχές του Ε' αιώνα την Κασπία θάλασσα, φθάνοντας στα βόρεια του Ευξείνου Πόντου, όπου οι Οστρογότθοι είχαν οργανωμένο κράτος με βασιλιά τους τον Ερμινάριχο. Σαρώνοντας τα πάντα στο πέρασμά τους, οι πολεμοχαρείς Ούννοι διάβηκαν τον Καύκασο, υπέταξαν τους Αλανούς κι έπεσαν πάνω στο κράτος των Οστρογόθων. Ο Ερμινάριχος νικήθηκε κι αυτοκτόνησε (375), ενώ ο λαός του, μη μπορώντας να αντισταθεί στους εισβολείς, κινήθηκε νοτιοδυτικά προς τα Καρπάθια.

Οι Ούννοι άπλωσαν την κυριαρχία τους από τον Ρήνο ως τον Καύκασο κι από τη Βόρεια Γερμανία ως τον Δούναβη, φθάνοντας στα βόρεια σύνορα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Με το ικανότατο ιππικό τους, πραγματοποιούσαν επιδρομές στα Βαλκάνια, λεηλατούσαν, αντιμετώπιζονταν ή πληρώνονταν κι έφευγαν. Στα 434, απέκτησαν βασιλιά τον τρομερό Αττίλα, που, από το 441, άρχισε συστηματικές επιδρομές στη Μοισία, τη Θράκη και τη Μακεδονία. Χτυπούσαν κι έφευγαν. Λεηλάτησαν ακόμα και τη Φιλιππούπολη και την Αδριανούπολη στα δυτικά του Εύξεινου Πόντου. Το 447, ερήμωσαν 70 μεγάλες και μικρές πόλεις κι έφτασαν ως έξω από την Κωνσταντινούπολη.

Ο τότε αυτοκράτορας, Θεοδόσιος Β' ο Μικρός, υποχρεώθηκε να υπογράψει ταπεινωτική ειρήνη (448). Προέβλεπε την παραχώρηση στους Ούννους ολόκληρης της περιοχής από το σημερινό Βελιγράδι ως το σημερινό Σίστοβο της Βουλγαρίας κι από τη λεηλατημένη γενέτειρα του Μ. Κωνσταντίνου, Ναϊσό, ως τον Δούναβη. Κι ακόμα, το παλάτι υποχρεώθηκε να του καταβάλει μια «εφάπαξ εισφορά» κι έναν «ετήσιο φόρο». Το 449 πληρώθηκε. Το 450, όχι. Είχε πια πεθάνει ο Μικρός και μαζί του τέλειωσε η περίοδος της ιβηρικής δυναστείας (των Ισπανών απογόνων του Μεγάλου Θεοδόσιου).

Στον θρόνο ανέβηκε ο Μαρκιανός, που «κατάγγειλε τη σύμβαση» και μάλλον καλά έκανε. Καταγόταν από τη Θράκη, είχε παντρευτεί την αδερφή του αυτοκράτορα, απέκτησε ως ντόπιος την εύνοια των Βένετων (γαλάζιων) της Κωνσταντινούπολης και έμοιαζε καλά πληροφορημένος. Ο Αττίλας δεν αντέδρασε καθώς άλλα τον απασχολούσαν. Ο τόπος είχε ρημάξει, ενώ η δυτική Ευρώπη τον προκαλούσε. Πήρε τους Ούννους κι έφυγε οριστικά.

Στράφηκε στη Δύση κι έκανε τρομερές επιδρομές ως τη Γαλατία, επαληθεύοντας την ονομασία «Μάστιγα του θεού». Στη Ρώμη, αυτοκράτορας (από το 426) ήταν ο Ουαλεντινιανός Γ', που είχε στρατηγό τον Αέτιο (γεννήθηκε το 390). Εκείνο τον καιρό, ένας χρησμός προφήτευε πως μόνο ένας βασιλιάς των ζώων μπορούσε να σταματήσει τον Αττίλα. Ο αετός είναι ο βασιλιάς των πουλιών και οι Ρωμαίοι θεώρησαν πως ο Αέτιος ήταν αυτός, που ο χρησμός υπονοούσε. Τον έστειλαν να τον αντιμετωπίσει.

Ο Αέτιος, καλού κακού, φρόντισε να ξεσηκώσει κατά του Αττίλα και τους γερμανικούς λαούς, που ζούσαν στον Ρήνο. Ανάμεσά τους ήταν και οι Βησιγόθοι με τον βασιλιά τους, Θεοδώριχο Α'. Οι δυο στρατοί συναντήθηκαν στο Κάμπους Μαριάκου (Καταλαυνικά πεδία). Η μάχη κράτησε όλη τη μέρα και κόπασε, όταν νύχτωσε. Στην πεδιάδα κείτονταν 160.000 νεκροί κι ανάμεσά τους ο Θεοδώριχος. Όμως, ο Αττίλας είχε νικηθεί. Γνωρίζοντας κι αυτός τον χρησμό, απέφυγε να δώσει νέα μάχη. Έστησε μια σειρά από άμαξες, να μοιάζουν με στρατόπεδο κι έφυγε μέσα στη νύχτα. Όταν το άλλο πρωί, ο Αέτιος ξεκίνησε νέα επίθεση, κυριεύσε έναν άδειο καταυλισμό.

Κάνοντας κύκλο, ο Αττίλας βάδισε εναντίον της Ρώμης, που ήταν αφρούρητη. Φόβος και τρόμος συγκλόνισε τους Ρωμαίους, που έσπευδαν να κρυφτούν. Ο Αττίλας τους είχε ήδη ράμματα για τη γούνα τους, καθώς ο αυτοκράτορας είχε αρνηθεί να τον παντρέψει με την αδελφή του, Ονωρία. Την είχε στείλει παλαιότερα εξορία στην Κωνσταντινούπολη, προκειμένου να ξεχάσει τον «ανάρμοστο» έρωτά της με έναν θαλαμηπόλο. Εκείνη έστειλε στον Αττίλα το δαχτυλίδι της ζητώντας του βοήθεια. Ο Ούννος σκέφτηκε πως δεν θα του ήταν άσχημος ένας αυτοκρατορικός γάμος και «θεώρησε» το δαχτυλίδι ως πρόταση. Από τον θαλαμηπόλο ως τον βάρβαρο η απόσταση δεν ήταν μεγάλη για τον αυτοκράτορα. Τότε, είχε αρνηθεί. Τώρα, το πρόβλημα βρισκόταν μπροστά του. Ο πάπας Λέων Α' (440 - 460) έκανε λιτανεία και βγήκε να συναντήσει τον επιδρομέα, προσφέροντας δώρα. Ο βασιλιάς των Ούννων σκέφτηκε πως ίσως να ήταν ο Λέων (ο αληθινός βασιλιάς των ζώων) αυτός που υπονοούσε ο χρησμός κι όχι ο Αέτιος. Δέχτηκε τα δώρα, δέχτηκε κι ένα γερό ποσόν, πήρε γυναίκα του την Ονωρία κι αποχώρησε. Δυο χρόνια αργότερα, στα 453, παντρεύτηκε και τη Γερμανίδα πριγκίπισσα Ιλδικώ, που τον σκότωσε τη νύχτα του γάμου τους, την ώρα που κοιμόταν. Οι γιοι του σφάχτηκαν μεταξύ τους για την διαδοχή. Το βασίλειο των Ούννων διαλύθηκε σχεδόν αμέσως.

Ο Αέτιος γύρισε στη Ρώμη, όπου τον υποδέχτηκαν με τιμές ήρωα. Μη αντέχοντας τη δόξα του στρατηγού του, ο Ουαλεντινιανός τον σκότωσε με τα ίδια του τα χέρια (454). Ο αυτοκράτορας πέθανε τον επόμενο χρόνο. Στις 10 Νοεμβρίου του 461, πέθανε και ο πάπας Λέων Α'. Στα 1754, ο πάπας Βενέδικτος ΙΔ' τον ονόμασε επισήμως «σωτήρα γιατρό της Εκκλησίας». Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία επέζησε άλλα είκοσι χρόνια. Στα 476, ο βασιλιάς των βαρβάρων Ερούλων, Οδόακρος, μπήκε στη Ρώμη, εκθρόνισε τον τελευταίο αυτοκράτορα, Ρωμύλο Αυγουστύλο, του παραχώρησε μια σύνταξη και διέλυσε το ρωμαϊκό κράτος.

Στα μέσα του Ε' αι., το Ανατολικό Ρωμαϊκό κράτος μετασχηματιζόταν σε ελληνοχριστιανικό, με κέντρο την Κωνσταντινούπολη. Στην ύπαιθρο και στις βαλκανικές πόλεις, οι παλιοί λαοί υπήρχαν ακόμα, αν και πολύ αραιωμένοι στα βόρεια. Γαλάτες, Γότθοι, Ούννοι κι άλλοι λιγότερο ονομαστοί επιδρομείς είχαν επιφέρει μεγάλη ερήμωση στις περιοχές νότια του Δούναβη. Στην πρωτεύουσα, η καταδίκη ανατολικών αιρέσεων με τη Γ' Οικουμενική Σύνοδο στην Έφεσο το 431 (εναντίον του νεστοριανισμού που συγγένευε με τον αρειανισμό, καθώς πρέσβευε ότι η Παναγία ήταν Χριστοτόκος κι όχι Θεοτόκος) και τη Δ' στη Χαλκηδόνα το 451 (εναντίον του μονοφυσιτισμού που, αντίθετα, δίδασκε ότι η Παναγία είναι μόνο Θεοτόκος κι όχι Χριστοτόκος) πρόσφερε την ευκαιρία να δοθεί πρωτοκαθεδρία στο πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, που αποκτούσε και δύναμη ισχυρού διοικητικού κέντρου. Η εκκλησία έπαιρνε οριστικά την πάνω βόλτα, ενώ ανδρωνόταν κι ο ελληνικός χαρακτήρας του κράτους.

Ο Μαρκιανός πέθανε στα 457, ενώ «ισχυρός άνδρας» στο παλάτι εξακολουθούσε να είναι ο κατ' άλλους Γότθος και κατά τους περισσότερους Αλανός Άσπαρ, που είχε πρωτοστατήσει

στην προώθηση του Θράκα στον θρόνο. Τώρα, επέλεξε έναν άλλον στρατιωτικό από τη Θράκη: Τον Λέοντα που καταγόταν από λαϊκή οικογένεια και είχε βαθμό σημερινού ταγματάρχη στον μισθοφορικό στρατό. Ο Άσπαρ ήταν πρόεδρος της Συγκλήτου και μεθόδευσε την υφαρπαγή της απόφασης, υπολογίζοντας πως θα έχει τον νέο αυτοκράτορα του χεριού του. Όμως, ο Λέων Α αποδείχτηκε σκληρό καρύδι.

Ξεπέρασε μάλλον εύκολα τα προβλήματα με τους Βάνδαλους του Γενζέριχου (χτύπησαν στη Λακωνία, αποκρούστηκαν, βγήκαν στη Ζάκυνθο, σκότωσαν πολλούς, πήραν 500 ομήρους και τους κατακρεούργησαν μεσοπέλαγα για να στραφούν στη συνέχεια στις αφρικανικές κτήσεις της αυτοκρατορίας). Έπειτα άρχισε να αποδυναμώνει τον Άσπαρ συστηματικά κι έφτιαξε κι ένα σώμα στρατού από ανυπότακτους Μικρασιάτες Ισαύρους που τους στρατοπέδευσε κοντά στην πρωτεύουσα. Στα 471, βρήκε μιαν αφορμή και συγκάλεσε τη σύγκλητο. Ο πρόεδρος Άσπαρ και οι συγκλητικοί γιοι του έσπευσαν στη συνεδρίαση και δολοφονήθηκαν επιτόπου, ενώ το σώμα των Ισαύρων μπήκε στην πόλη και ξεκλήρισε όλους τους Γότθους υποστηρικτές των νεκρών, που θέλησαν να επιτεθούν στο παλάτι.

Η συστηματική εκκαθάριση του στρατού από τα αλανικά και γοθτικά στοιχεία συνεχίστηκε με γοργούς ρυθμούς, ενώ ο εξελληνισμός του καθυστερούσε. Το αποτέλεσμα ήταν να αποδυναμωθούν οι στρατιές τη στιγμή ακριβώς που οι Οστρογότθοι ξεκίνησαν τις δικές τους επιδρομές. Ο Λέων έκλεισε ειρήνη μαζί τους, τους πλήρωνε κάποιο ποσό και κρατούσε στην Κωνσταντινούπολη όμηρο τον νεαρό Θεοδώριχο που έμελλε να γίνει αρχηγός των ομοφύλων του. Στα 488, ο Θεοδώριχος με τους Οστρογότθους του στράφηκε στην Ιταλική χερσόνησο, όπως 87 χρόνια πριν ο Βησιγότθος Αλάριχος.

Στη στροφή του Ε' προς τον Στ' αιώνα, γύρω στα 500, η σύνθεση των πληθυσμών στα Βαλκάνια παρουσίαζε ακόμα μικρές μόνο διαφοροποιήσεις από την αρχική. Νότια από τις Θερμοπύλες και στα νησιά, μόνον Έλληνες κατοικούσαν καθώς και οι παλιές ρωμαϊκές συνοικίες είχαν εξελληνιστεί. Στη Θεσσαλία και την παραλιακή Μακεδονία ως αρκετό βάθος, το ελληνικό στοιχείο πλειοψηφούσε κι απορροφούσε τους ξένους μετανάστες. Στην περιοχή γύρω από το σημερινό Δυρράχιο κατοικούσαν Ιλλυριοί (μετέπειτα Αλβανοί), Γότθοι που είχαν ξεμείνει μετά την αποχώρηση του Αλάριχου και λίγοι Έλληνες. Δυο αιώνες αργότερα, οι Γότθοι αυτοί είχαν εξελληνιστεί κι αποκαλούνταν Γοτθογραικοί. Στην Κάτω Μοισία και την Ανατολική Θράκη, ο θρακικός πληθυσμός απορροφούσε κάποια ουννικά κατάλοιπα, ενώ στην Πάνω Μοισία, τη Βόρεια Μακεδονία και τη Δαρδανία διείσδυαν γερμανικές και γοθτικές ομάδες που δημιουργούσαν αραιές εγκαταστάσεις, όπως άλλωστε αραιός ήταν εκεί και ο πληθυσμός των παλιών κατοίκων. Οι άποικοι των περιοχών αυτών ήταν Έρουλοι, Γέπιδες και Σαρμάτες, που με τον καιρό αφομοιώθηκαν από άλλους λαούς.

Το εμπόριο, όμως, ανθούσε, ελάχιστοι ήταν οι ακτήμονες και το εμπορικό ναυτικό της Μεσογείου είχε περάσει στους παραδοσιακούς ναυτικούς του Αιγαίου. Στις πόλεις, ο πληθυσμός μεγάλωνε, ενώ στην ίδια την Κωνσταντινούπολη η διεθνής ελληνική γλώσσα άρχιζε να υπερισχύει της λατινικής, που απηχούσε την επίσημη άποψη για το ρωμαϊκό κράτος. Το οποίο, όμως, δεν υπήρχε πια. Τον Θράκα Λέοντα διαδέχτηκε ο Ιλλυριός Αναστάσιος κι αυτόν ο Ιουστίνος. Έλεγαν ότι προέρχεται από τη Θράκη αλλά μάλλον ήταν Ιλλυριός, καθώς καταγόταν από οικογένεια βοσκών της Δαρδανίας.

Αμόρφωτος κι αγράμματος, μόρφωσε τον ανιψιό του, Ιουστινιανό, και τον προσέλαβε σύμβουλο και συγκυβερνήτη, προετοιμάζοντας το μέλλον. Ο Ιουστινιανός έμεινε μόνος αυτοκράτορας το 527. Συγκέντρωσε στα χέρια του ολόκληρη την εξουσία, προσέλαβε ικανούς και αφοσιωμένους συνεργάτες, έκλεισε τις φιλοσοφικές σχολές της Αθήνας, τσάκισε τη «Στάση του Νίκα» (532), ξανάκτισε την πυρπολημένη Αγία Σοφία (εγκαίνια, 538), κωδικοποίησε τη νομοθεσία, ασφάλισε κι επέκτεινε τα σύνορά του βάζοντας τα θεμέλια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας με τον ίδιο πραγματικό πρώτον ελέω θεού αυτοκράτορα.

Όταν ο Ιουστινιανός πέθανε, το 565 μ.Χ., κανένας δε μιλούσε πια για Ανατολικό Ρωμαϊκό κράτος. Υπήρχε μόνον η Βυζαντινή αυτοκρατορία, προσηλωμένη στην ορθόδοξη χριστιανική εκκλησία και στηριγμένη στη δύναμη των όπλων και στην αναγεννημένη ελληνική συνείδηση των κατοίκων, καθώς στους Έλληνες πέρασε η διαχείριση της οικονομικής ζωής (εργοστάσια μεταξιού στην Πάτρα, τη Θήβα, και την Κόρινθο, εμπόριο μεταξιού μόνο στα χέρια των Ελλήνων του Βυζαντίου κ.λπ.). Στα ασφαλή της όρια, ο πληθυσμός άρχισε πάλι ν' αυξάνεται.

(Έθνος της Κυριακής, 6.1.2001) (τελευταία επεξεργασία, 15.9.2009)